

Yalnız
artistlerin
değil
sizin
cildiniz de

BU SABUNLA

güzelleşir
Kadife gibi yumuşar,
Taze, temiz ve
Cazibeli olur

Beta
fazlı

KOMİLİ

TUVALET SABUNU

Daha iyi..Daha ucuz...

Sabun bKinceye kadar kokusu devam eder.

Recmi Kemik Tel. 220796 İSTANBUL

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

ŞUBAT 1961

İÇİNDEKİLER

Ansiklopediden Önce Folklor Bibliyografyası	A. Kutsi TECER
Tezene ve Çalgıç İkizliği	Prof. Mahmut R. GAZİMİHAL
Değirmendere Köyünde Düğün Gelenekleri	Güven ESEN
Halk Müziğinde Söz (II)	Veysel ARSEVEN
Antep'ten Tipik Bir Sıma: Teke Mustafa	Şakir Sabri YENER
Kastamonu'lu Aşık Yorgansız Hakkı Baba	İhsan HİNÇER
Gerçek Mizah	İsmet Zeki EYÜBOĞLU
Mahiri İle Mahtaban Hikâyesi (V Son)	Mehmet GÖKALP
Başta Giyilen Çeşitli Başlıklar (I)	Seyfettin ŞİMŞEK

TÜRK DİL KURUMU'NUN ANKETİ

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 139

KURUŞ: 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

NO: 139

ŞUBAT 1961

YIL: 12 — CİLT: 6

ANSİKLOPEDİDEN ÖNCE FOLKLOR BİBLİYOGRAFYASI

Yazan: Ahmet Kutsi TECER

Halkbilgisi Derneği adile Türkiye'de ilk Folklor derneği kurulduğu zaman (1928), bu alanda henüz pek az çalışma vardı. Dernek, bir bilim kurulu olarak uzun yıllar kurucularının, üyelerinin gayretleriyle ayakta durabildi ise de güçlükleri yenebilecek kadar yardım göremediği için bir türlü toparlanamadı. Sonradan bazı dernekler ve guruplar daha kuruldu. Bütün bunlar memleketimizde Folklor alanına karşı duyulan ilginin şahitleridir. Nitekim şimdiye kadar bu alanda yapılan çalışmalar hiç de küçümsenemez. Bununla beraber Folklor ilminin gelişmesi için lüzumlu bazı şartlar henüz gerçekleşmemiştir. İlmî kongreler yapılamamış, folklorcular kendi aralarında haberleşmemiş, dağınık yayımlar dışında, hele kitap şeklinde plânlı bir çalışma kurulamamıştır. Bir çok konular maddi güçlükler yüzünden ele alınamamış, monografya şeklinde incelemeler geri kalmıştır. Henüz bir Folklor müzesi yoktur. Folklor sergileri de yapılamamaktadır. Bu şartlar içinde 30 yıldanberi folklorcular tarafından meydana getirilen toplama, araştırma ve inceleme mahiyetindeki eserler, ya makale halinde dağınık yerlerde yahut bugün bile elde edilemeyecek şekilde, tanınmaz bir halde bulunmaktadır. Bu durumun başlıca iki büyük zararı vardır:

1 — Memleketimizin ayrı ayrı bölgelerine

En son tâdil ve ekleriyle Damga Resmî ve Belediyeler Levha, İlan Resmine göre her türlü tabelâ, levha, ilân, reklâma ait ödenecek resim ve yapıştırılacak pul çeşit ve miktarları.

ARTIK BU KİTABA İHTİYACINIZ VARDIR.

LEVHA - İLAN REKLAM PUL - AFİŞ MEVZUATI

İHSAN HİNÇER
Kitabın Yazarıdır

Cezalı ve vânlis ödemek istemiyorsanız, bu eserden edininiz. Her çeşit ilân ve reklâm için ödenecek resim ve yapıştırılacak pul tutarları, Ayrıca ilân ve reklâma ait bütün mevzuat.

224 büyük sayfa. 15 lira. Odemeli adresi: Yeşildirek Sultanmektebi S. 17. İstanbul Başlıca Kitapçılarda Bulunur.

Ayrıca emsal Danıştay Kararları, ilgili kanunlara ait hükümler, umumi menfaatlere hâdim dernekler, P.T.T. İdaresi, Denizcilik Bankası, D.D. Yolları, İ.E.T.T. İşletmesi ilân talik ücreti ile Devlet Radyoları Reklâm tarifeleri

Yazan: İHSAN HİNÇER
Dergimizden isteyiniz.

ER CAN
FAKULTE
21.5.26.28
TIB-H

nın ilk şartı olarak işbirliği prensibine bağ-
lıdır. Millî ve milletlerarası plânda bilginin
yayılması ve ilerlemesi buna dayanmakta-
dır. Bir folklorcu da kendi alanında zaman
ve emek kaybetmeden faydalı bir eser mey-
dana getirmek için işbirliğinden faydalan-
mak lüzumunu duyar. Herhangi bir konuda
kendinden başkalarının çalışmalarını bil-
mek, kendinden önce elde edilen neticeleri
öğrenmek ister. Aksi halde belki de ortaya
yeni bir şey koyacak yerde lüzumsuz bir
tekrara düşmüş olur.

Folklor çalışmalarının geniş ölçüde mü-
şahedeye, yani olayları ilmi bir şekilde tes-
bit ve tavsif etme metoduna dayandığı ma-
lumdur. Fakat bu kadarı yetmez. Bu suret-
le elde edilen bilgilerin karşılaştırma meto-
du ile, hatta sosyal bir araştırma şeklinde,
coğrafi tarihi metodların uygulanması da
umumî bilgilere yaklaştırılması gerekir.
Bu metodlar bir çok kaynaklara başvurma-
yı gerektirir. Bunun için de, her şeyden ev-
vel, geniş bir bibliyografya bilgisine ihtiyaç
vardır.

Bizde Folklor Bibliyografyası üzerinde e-
saslı bir çalışma henüz yoktur. Muhtelif eser-
lerde kaynak olarak gösterilen bibliyograf-
ya notları dışında pek az makale, kitap ic-
malîleri vardır. Her araştırmacı, her defasında
ihtiyacı olan bibliyografya'yı kendi hazırla-
mak zorundadır. Bunu tam olarak yapmak
da âdeta imkânsızdır. Kitaplıklarımız bu iş
için yeteri kadar elverişli değildir. Üstelik
bir araştırmacı kendi konusu ile ilgili yakın,
uzak bir çok başka konularda da kaynaklara
başvurmak zorundadır. Bütün bunlar zaman
ve emek kaybına, bazan da araştırmacıyı
ümitsizliğe düşürmeye sebep olur.

Şimdiye kadar bütün yayımları sistemli
bir şekilde okuyucuya sunan bir dergi de
yoktur. Türk Folklor Araştırmaları der-
gisinin bu boşluğu doldurmasını temenni e-
derim. Meselâ yılda veya altı ayda bir, bu
süre içinde yayımlanan bütün eserlerin sis-
tematik bir bibliyografyası verilebilir. Ama
bu işe başlarken de en az 30, hatta 40 sene-
denberi oldukça birikmiş bir Folklor edibi-
yatımız vardır ki bunu ihmal edemeyiz.
O halde şimdiye kadar Folklor alanına gi-
ren bütün yayımları derleyen bir Bibliyog-
rafya anakitabına ihtiyaç vardır. Bundan

sonra da her yılın bibliyografyası dergi va-
sıtasıyla yayımlanır, bu suretle de folklor
araştırmacılarının muhtaç olduğu en lüzumlu
bir şart yerine getirilmiş olur.

Şimdiye kadar, nedense, küçük ölçüde ba-
zı denemelerden ileri gidilememiş, böyle bir
müracaat kitabı hazırlanamamıştır. Bazı
folklorcular da bir Halkbilgisi Ansiklopedisi
ihtiyacı üzerinde durmuş, hatta buna teşeb-
büs edenler de olmuştur. Fikrimizce bir an-
siklopedi vücuda getirmek için lüzumlu bir
çok hazırlık çalışmaları henüz tamamlanma-
mıştır. Bu iş daha sonraki bir merhaleye ır-
rakılmalıdır. Henüz bibliyografyası tamam-
lanmadan bu sahaya giren çeşitli konuları
umumî bilgiler çerçevesi içine almak biraz
zorlama olur. Her şeyden evvel Türkiye
Folklor Bibliyografyası adı altında bir ana-
kitap hazırlanmalıdır. Bir çok dilde böyle
çeşitli eserler vardır. Fransa'da Van Gen-
nep'in hazırladığı 6 büyük ciltlik Manuel du
Folklore Français adlı eseri bunun bir örne-
ğidir. Bir kişinin, fakat yarım asrın mahsulü
olan bu esere karşılık bizim kollektif olarak
bu işi kısa bir zamanda başarmamız gere-
kir. Türkiye Folklor Bibliyografyası'nda tak-
ip edilecek sistem, CIAP'ın yardımıyla ya-
yımlanmaya başlanan Milletlerarası Folklor
Bibliyografyası'nın takip ettiği sistem olma-
lıdır. Bir çok memleketlerde meselâ Belçi-
ka'da, Fransa'da en yeni bibliyografyalar
bu sisteme göre ayarlanıyor.

Bu iş, bir çok folklor uzmanlarını içine
alan kollektif bir çalışma mahsulü olacak-
tır. Türk Folklor Derneği kendi bünyesi
içinde teşkil edeceği bir Bibliyografya Ko-
mitesi ile bu işi sağlayabilir. Komite az sayı-
da üyelere müteşekkil, fakat düzenleyici
bir organdır. Bibliyografyanın her faslı bir
veya bir çok folklorcu tarafından hazırla-
nır.

Fikrimizce Türkiye Folkloru'nun yeni bir
hız alması için en mühtim çalışma aracı olan
böyle bir eserin meydana getirilmesi şart-
tır.

KITAP BELLETEN- Yeni sayısı
çıkı. Aylık Bibliyografya, kültür tarihi
dergisi P.K. 23 Beyazıt — İstanbul.

İncelemeler :

TEZENE VE ÇALGIÇ İKİZLİĞİ

Yazan: Prof. Mahmut R. GAZİMİHÂL

İranda telli sazları çalmakta kullanılan
mızrabı **Şükâfre, Şikâfe (Şikâfezen:** sazen-
de, **Nâhûn** (ki bu, aslında tırnak demektir),
yahut **Zahme** adı verildiği halde, son nesil-
leri "mezrab", söylenişle arapça mızrabı
cümlesine tercihle kullanır oldular. Yukarı-
daki adları ferhenklerde okuyabiliyoruz. Ay-
nı anlamdaki **Çekü** kelimesi ferhenkte var,
fakat farsça asliyeti şüphelidir; İranda kul-
lanıldığına dair en ufak bir iz yoktur. **Pierre
Aubry** Türkistanda dutar adlı sazın **çeki** ile
çaldığını görüyor ve dönüştürüyor Paris'te çı-
kardığı küçük gezi kitabında yazıyor (1900).
Ferhenklerde görülen **çekiç** kelimesi gibi
çeki adının da aslında türkçeliği pek müm-
kün; çünkü, Kaşgarlı Mahmut sözlüğünde
çekiç vardır. Ferhenklerde, türkçelik asliye-
tini bildikleri kimi de bildedikleri sözler
epey vardır. —**Tezene**'ye gelince: o, ne fer-
henklerde, ne de İranın halk musikicisi di-
linde hiç bir zaman yer bulmamıştır, çünkü
aşlı farsça değil halis türkçedir; Çağatay ve
Azerî türkçelerinde vardır. Çağatay Lûga-
tında "**Tezene** mızrabı tanbur, ve nâhûn ;
saz âlatı., deniliyor. (1881).

Tezene kelimesini farsça sananlar bizde
çıkış, **Prof. Curt Sachs** bu tahmine inan-
mıştır (1913). — Antepli Âsım **Bürhan-ı Katı**
tercümesinin "**Şükâfre**., ve bir de "**Zahme**.,
maddelerinde kemikten veya ağaçtan yapı-
larak saz çaldıkları âlete türkçede **tezene** de-
nildiğini, bunun farsça **tâziyane**'den bozul-
ma ve "sazın tâziyanesi menziline, oldu-
nu ilâve ediyor (1799). Ferhengin farsça as-
lındaki tariflerde **tezene** kelimesi hiç geç-
memiştir. Andırışmadan iş çıkartan, müter-
cim tahmini oldu, ve rivayet kaynaktan
kaynağa sürüp gitti.

Atrab-ül Âsâr yazarı musikici şeyhislâm
Esat Efendi merhum, "**Tezene**; arabisi **mız-
rab**'tır. Farsîsi **zahme**'dir ve **sekafe**'dir ve
tâzene'dir **tezene** dedikleridir, diyor (1801).
—Ahmet Vefik Paşa aynı inanca katılıyor.
(**Lehçesi Osmanî, I, 1876**).

Mehmet Salâhi, farsça **tâziyane** ve **tâzene**
kelimelerinden ikisinin de kırbaç ve kamçı
anlamlarına geldiklerini yazarak, "**farsîside**

her ikisi istimâl olunur. Lâkin tanbur, lavta
ve emsali âlat-ı musikiye mızrabı manasını
ifade etmez. Anın doğrusu **tâzene**'dir., di-
yor. (**Kamus-ü Osmanî, 1896**).

Ş. Samî Bey bir tearkip yapmak zorunda
kalyor: "**Tazene**; yahut **tarzene** veya **tâzi-
yane**; tanbur ve lâvta mızrabı, zahme." di-
yor. (**Kamus-ü Türki 1900**).

Geçen yüzyıl ortalarında Azerîler arasın-
da "târ, adını verdikleri bir telli saz çıkıp
zamanla gelişmiş ve Kafkaslara doğru ya-
yılmıştır. Bunu çalana "tâzen, derler. Ay-
rıca mızrap anlamına bir **tâzene** kelimesi
ferhenklerde bulunmadığı gibi, **tâziyane** de
kamçı demek olup Türkler arasında kul-
lanılmaz ve mızrap anlamı ferhenklerde ka-
tiyen işaretli değildir. Türkçe "tezene, keli-
mesi farsça bağlanmak istenecek teşbih
yoluyla farsça **tâziyane** kelimesiyle bir tu-
tulmuş, böylelikle biraz mantığın da dışına
düşülmüştür.

Şu halde "tezene, kelimemizin aslı nedir?
—Koşup yel gibi gitmek anlamıyla **Tezmek**
fiili Anadolu kullanıldığı gibi, Kaşgarlı
Mahmut'un divanında da aynen vardır. A-
nadoluda ayrıca **Tezinmek** fiili eskidir. E-
sasen "tez, sözü eskiden sanıldığı üzere fars-
ça **tiz** ile ilişkili olmayıp, fiilleriyle zen-
gin bir türkçeler ailesinin kökünde kelime
ayrıca vardır. İşte bu kök kelimeye nice em-
salde görüldüğü üzere "—ene", kimi de
"—gene" getirilerek **Terzene, Tezgene** ve
Güney Anadolu türkmenlerinde **Tezeyen** ke-
limeleri tez giden anlamıyla yapılmıştır. Ba-
zan **tazene** denilmesi bir söyleniş farkından
ibarettir. — Sayın Ali Rıza Yalın diyor ki:
"Şehirleşmiş halk şairleri çağda **tezeyen**
dedikleri mızrabı kullandıkları halde, gö-
çe ve köylü halk şairleri sazlarda mızrap
kullanmazlar., (**Cenupta Türkmen Çalgı-
ları; Adana 1940, s. 33**) — Tezene, bağlama
cura gibi halk sazlarını çalmakta kullanılan
ve çokluk kiraz ağacının kabuğundan yapı-
lan çöp mızraptır.

Tezene'ye Ârî şecere zorlamının şu küçük
hikâyesi lûgat paralama çağında nice sözle-
rimizin yabancı asla kendi elimizle bağlan-

Kocaeli Folkloru:

DEĞİRMENDERE KÖYÜNDE DÜĞÜN

Yazan: Güven ESEN

Anadolumuzun pek çok bölgelerinde olduğu gibi, Değirmendere köyünde de düğünle ilgili bazı özel gelenek ve görenekler vardır. Bunları sırasıyla incelemeyen önce, bir noktayı açıklamak gerekir. Aşağıda sözünü edeceğimiz geleneklerin bir kısmına bugün uyulmakta, bir kısmı da gerçek anlamlarını yitirmiş olarak yaşamaktadır. Bu durumun başlıca iki nedeni vardır: Birincisi ve başlıcası ekonomik nedenlerdir. Kısacası hayat pahalılığıdır. İşte; bu durumdur ki, köylünün bütün gelenekleriyle bir düğün kurmasına engel olmaktadır. Bunun yanı sıra ikinci bir neden olarak, dış etkileri gösterebiliriz. Köyün İstanbul gibi, Bursa gibi büyük illere yakınlığı bu gelenekler üstünde etkin olmuş bir çoğu da bu yüzden varlığını yitirmiştir. Böylece sırası geldiğinde söyleyeceğimiz gibi, köylünün "Alafranga Düğün" dediği ortalama bir tip meydana çıkmıştır. Biz, konumuzu incelerken, bu "Kırma" tipten ve onun

mişliklerine dair hoş bir örnektir. Etimoloji çalışmalarına girişmeden önce bu gibilerin kendi sözlüğümüze geri alınmaları borç olmaktadır.

Yazımı bağlamazdan önce, türkçenin metinlere göre tezene'den de eski görünen aynı anlamdaki "çalgıç", sözüne dikkati çekmek doğru olacaktır. M. XII, yüzyılın ilk yarısında Asyada yaşamış olan Zemaşgeri "Mukaddimet-ül-Edep", adlı arapça ve farsça sözler kitabına kuvvetli bir ihtimale yine kendi kattığı türkçeler arasına bu kelimeyi de mızrap anlamıyla almıştır. (Kitaba türkçeleri e yazmadıysa XIV. yüzyılda Harezmi türkçesinden olarak bir başkası tarafından katılmışlardır). Çağımızdan "Türk Dili", adlı eserde de kelime Çalgıç imlâsiyle vardır. Tezene sözü çıkınca onun geçerlikten düştüğü anlaşılıyor. Türk Dil Kurumunun son çıkan "Türkçe Sözlük", cildine çalgıç'ın alınması pek yerinde olmuştur. Ozan ve kopuz sözleri gibi onun da canlandırılması yerinde olur. Tezene ile Çalgıç anlamdaş olarak kullanılırlar. Mızrap ise arabin elinde kalır, doğrusu budur. Nasıl ki Zahme sözü de farsçaya "mezrab., dan çok yaraşıyor.

bugün için temelsiz göreneklerinden elimizden geldiği kadar uzaklaşmağa çalışacağız. Konumuzu şu sıra içinde incelemek istiyoruz:

A. — Kız isteme, söz kesme

B. — Nişan

C. — Düğün (1)

A. KIZ İSTEME, SÖZ KESME :

Kız, önce oğlan anasınca kız anasından istenir. Ama, kız anasının cevap verme yetkisi yoktur. Onun vereceği cevap aşağı yukarı bellidir. Genel olarak, "Ben karışmam, babası bilir" den öteye geçmez. Bununla beraber, bu usule dikkatle uyulur. Başlıca faydası da asıl yetkili kişinin, yani kız babasının, önceden meseleyi öğrenerek, kendisine açıklanmaya kadar düşünmesini sağlamasıdır. Bundan sonra kız oğlanın babası kızın babasından ister. Yalnız bunun için özel olarak kız istemeye gidilmez. Mesele daha çok, köylünün her zaman gittiği yerlerde örneğin kahvede ya da camiden dönüştü konuşulür. Kural olarak kız babası hemen cevap vermez. Kızının küçüklüğünden söz açar veya evlendirmeyi düşünmediğini söyler. Oğlan evi ısrar eder. Bazan araçlara başvurulur ve nazlanma böylece bir süre devam eder.

Bu arada oğlanın ortalıkta pek gözükmemesi, özellikle kız evi yakınlarında pek dolaşmaması gerekir. Titizlikle uyulan bu kuralın bozulması iyi karşılanmaz, ayıp sayılır.

Kız babası razı olmakla söz kesilmiş olur. Bunun ayrı ve özel bir töreni yoktur. Yalnız kız anası oğlana bir mendil hediye eder. Bunun ne demek olduğu kesin olarak bilinmiyor. Yalnız burada hediye çok bir kanıt karakteri görülüyor. Çünkü hediye kişinin görgüsüne ve zaman akımına bağlıyken burada verilen şeyin hep aynı oluşu dikkati çekiyor.

B. NİŞAN :

Burada, yüzük takma kavramı ile nişan yapma kavramını ayırmalıyız. Bazan Nişan, yüzük takıldıktan bir kaç gün hattâ, bir kaç hafta sonra yapılabilir. Böyle bir durum varsa, önce kız evine yüzük takmaya gidilir. O zaman yalnız takılacak yüzük (2) bir

RAŞTIRMALARI

mendil ve kutu şekerle yetinilir, başkaca bir şey götürülmez.

Ama, asıl Nişan yapma, bu değildir. Ayırı, özel bir töreni vardır. Önce oğlan evi, kız evine gider. Bu ziyarete erkekler katılmaz. Oğlan evinin kadınları -oğlan anası, kardeşler, teyze, hala gibi yakınlar- hediyelerle beraber yola çıkarlar. Hediyeler bir tepsi içine konulur. Önce bu tepsiye açık olarak bir bohça yayılır, bunun üstüne kız için elbise, lik, çamaşır, terlik gibi şeyler ayrıca kızın yakınlarına da bunun gibi başkaca hediyeler konur. Tepsi ve hediyeler, kız evine açık olarak gider. Kıza takılacak küpe, yüzük gibi şeyler -ki bunlara Takı denir- tepsiye konulmaz. Kim takacaksa yanında taşır.

Oğlan evi, kız evine vardığında buyur edilip, oturtulur. Kız evinin yakınları da orada toplanmışlardır. Sözlü kız hemen ortaya çıkmaz. Bunun üzerine oğlan anası üç kez "Gelinimi getirin" diye, bağırir. O zaman hediye olarak getirilen kumaş yere yayılır. Kız da bunun üstüne basarak, odaya girer. Kumaşa başkası basamaz, hemen toplanılır. (3) Odaya gelen kız, oğlan anasının karşısına oturturlar. O da takısını takar. Ondan sonra da oğlanın öbür yakınları ne takacaklarca takarlar. Bu tören bitince şarkılar söylenir, oyunlar oynanır. (4).

Oğlan evinin bu ziyaretinden bir süre sonra (aşağı yukarı 15-20 gün) bu kez kız evi, oğlan evine gider. Getirilecek hediyeler konusunda aynı kurala uyulur. Yalnız kız evi iki tepsi baklava getirir. Bunlardan biri evde yenir. Öbürü de köy kahvesine gönderilir. Oğlan, yakın arkadaşlarına bunu ikram eder. Tabii oğlan evinde erkek bulunmaz. Bunun gibi sözlü kız da gelmez, evinde kalır. Oğlan evinde aileden biri erkek kılığına girer. O oğlanı temsil eder, kız anasının elini de öper. (5).

C. DÜĞÜN :

Nişan böylece tamamlandıktan sonra düğün hazırlıklarına başlanır. Nişanla düğün arası belirli değildir. Ne var ki, kızla oğlan çoğu defa birbirlerine küçük nişanladıklarından bu süre bazen üç, dört yıl olabilir. Düğünle ilgili gelenekleri de şöylece sıralayabiliriz:

ÇEYİZ DİKME :

Düğün tarihi az çok kesinleşince, kız evi

ile oğlan evinin büyüklüğü çoğun beraber, İstanbul'a gidip alış - veriş yaparlar ki, buna çeyiz düzme denir. Bunun için, hemen daima İstanbul'a gidilmektedir. Nişanlılar, çeyiz düzmede bulunmazlar. Çeyiz düzülükten sonradır ki, iki dünür (kız anası ile oğlan anası) düğün tarihini kesin olarak kararlaştırır. Buna Düğün Tutmak denir.

DÜĞÜNÜN BAŞLAMASI :

Düğüne daima bir Pazartesi günü başlanır ve bütün gelenekleriyle yapıyorsa, Cuma gününe kadar sürer. Bu dört gün ve gecenin her birinde yapılacak tören ve uyulacak kurallar birbirinden ayrı olup, bunların belli bir sırası vardır. Şimdi, gün gün bunları anlatmaya çalışacağız. Yalnız, hemen söyleyeyim ki, aşağıdakiler ortalama bundan otuz yıl öncenin gelenek ve görenekleridir. Bugün yine bilinmekte ama, özellikle ekonomik zorunluklar karşısında uygulanamamaktadır.

PAZARTESİ :

İlkin kızın kendi evinden götürüleceği çeyizler kız evinde bir veya bir kaç odaya asıllarak, âdetâ sergilenir. Buna çeyiz asmak derler. Anadolu'nun başka bölgelerinde de bilinen uyulan bir gelenektir. Kız evinde bir yandan çeyiz asılırken, kız da akrabaları ve yakın arkadaşlarıyla birlikte gelin hamamına gider. O gün öğle yemeği hamamda yenir. Burada uyulan bir gelenek vardır. Şadırvan denen parmaklıkların yerinde gelin olacak kızla başka kadınlar üç ya da yedi kez dönerler. Bir yandan da gelin anasını ağlatacak türküler söylerler. Hem gelin, hem anası ağlar. Ağlamamak çok ayıp sayılır.

Asıl düğün eğlenceleri Pazartesi akşamı başlar. Oğlan evinde yalnız erkekler toplanıp çengi oynatırlarken, kadınlar da kız evinde toplanır. Kız gelinlik giymez, bunun yerine anasının yaptırdığı özel bir elbise giyer ki, buna "Analık Elbise" deniyor. Başını da bir serpmeye örer. (6) Oğlan anası "Gelinim kalksın oynasın göreyim" der. Gelin oynar, para serperler ve genel olarak geç saatlere kadar eğlenirler. Eğlence dağıldıktan sonra bu kez kız evi, yakın akrabalar ve dostlarıyla birlikte oğlan evine gider. Bu gidış çoğun gece yarısından sonra olur. Kadınlar böyle alayla oğlan evine giderken Heyamöl türküsünü çağırırlar. Bundan ötürü bu gidi-

şe, Heyamola çıkmak denir. Oğlan evindeki erkekler önceden dağılmış olurlar. Burada pilav, zerde pişirilmişir. Aşçı gelince "Kazanın kapağı kalkmıyor" der. Bahşiş verilir ve orada çoğu zaman şafağa kadar eğlenilir.

SALI :

Salı günü, düğünün en ağır günüdür. Köyün deyimi ile Düğün aslı bugün kurulur. Yine kız evinde ya da başka genişçe bir evde toplanılır. Gelin en ağır elbisesini giyer. Bir direk dibine oturtulur. Yerinden hiç kalkmaz. Kimseye de buyur etmez. Gelinin yüzünü telleri önüne getirerek örter başına da bir serpme koyarlar.

O gün ortada hizmet eden bir kadın vardır ki, buna Telek diyorlar. Telek, kız evinde düğünün yöneticisidir. (7).

Oğlan evi gelince kaynana "Gelinimi getirin" der. Gelinin önüne getirirler. Kaynana yüzünü açar. Gerek o gerek oğlanın başka akrabaları takılarını takarlar. Bundan sonra eğlenceler başlar, geç saatlere kadar sürer.

Salı akşamı, kız evinde sergilenen çeyiz de toplanıp, sandıkların.

ÇARŞAMBA :

Çarşamba sabahı çeyiz almağa ayrılmıştır. Oğlan evi çalgıcılarla gelir, çeyiz alır. Kızın annesi ve yakınları da birlikte giderler. Çeyiz, bu kez orada sergilenir.

Öğleden sonra kızı genel olarak uzakça bir eve götürürler. Başına kadife bir külâh geçirirler. Külâh büyük ve uzundur. Yüzünü tüm kapar. Ucundan tutulup açılarak, geline ancak önünü gösterirler. Sol koluna Telek, sağ koluna yaşlıca bir akrabası girer ve gelin buradan kendi evine dolambaçlı yollardan geçirilerek, alayla getirilir. Alayın başında sağdıç bulunur. Evin önünde kızın babası para serper.

Çarşamba akşamının adı "Dürü Gecesi" dir. Aynı akşam kına da yakıldığından bu geceye son zamanlarda "Kına Gecesi" de deniyor.

Kız, evinin kapısına bir kilim asılır. Bir ucu kaldırılarak aralanır. Kapının iç yanına kız evinin güvendiği bir kadın oturtulur. Dış yanına da bir adam oturur, kucağına bir tepsi alır. Başka biri de onun yanından ayakta durur. Bu kişiye Dürü bağırın ya da Dürü bağırıcı derler. Köylü meşalelerle evin önün-

de kümelenir. Bir yandan da gençler oynar.

Dürü Bağırmanın amacı yeni evlilere köylü halkının düğün hediyesi olarak verdiği paranın açıklanmasıdır. Hediye verilecek olan gelip bir miktar parayı tepsiye kor. O zaman Dürü Bağırın, örneğin: "Ahmet oğlu Mehmet yirmi lira" diye bağırır. Tepsi doldukça içerdeki kadına verilir. Tepsiyi tutan adam da kimin ne kadar verdiğini bir deftere yazar. Bu defter sonradan damada verilir. Artık damat da ilerki düğünlerde, defterde yazılı kişilere o ölçüde borçlanmıştır.

Bu iş bittikten sonra, kalabalık dağılır. Kadınlar, ellerinde mumlarla, kız evine girerler. Böylece Kına Gecesi eğlenceleri de başlar.

Yoğrulmuş kına, gelinlik tasın içine konmuştur. Üstünde mumlar dikilidir. Gelin, bu sırada, yukarıdadır. Kaynana, görünce gelince, aşağıya indirirler, kaynananın karşısına oturturlar. Kaynana sağ elini tutar. Gelin de elini sıkıca kapar. Kaynana, açmağa uğraşır. Gelin ne kadar uğraştırırsa, o kadar tok gözlü sayılır. Sonunda avucunu açar. Kaynana da tasta bir tutam kına alıp, eline sürer ve üstüne para yapıştırır. Sonra türkü okuyup, eğlenirler. Gece yarısına yakın dağılırlar.

PERŞEMBE :

Sabah damat traşı vardır. Önce damat, arkadaşlarıyla beraber, erkenden hamama gider. Hamam dönüşü evin önüne bir hasır serilir ve damat bu hasır üzerinde tıraş olur. Berber "Ustura kesmiyor" diye bağırır. O zaman, kız evinden bir çevre getirilip, usturanın ucuna bağlanır. Sonra, damat giyinir. Köyün kahvesine gidip, eğlenirler.

Bu sırada kız evinde de kızı gelinliği giydirilir. Sağdıç'ın karısı da oraya gelmiştir. Perşembe günü artık oğlan evinin daha büyük bir rol oynamağa başladığı görülüyor. Teletin görevleri Sağdıç'ın karısına geçmiştir. Gelinin hazırlanmasına da o yardım eder. Gelin hazırlanınca, babasının odasına götürülür. Babasının elini öper. Babası da kızına takı takar, beline de bir kuşak bağlar. (8) Bunlar bitince, Sağdıç, evinin kadınları ile birleşip gelin almağa gelir. Bundan böyle düğün alayının başı Sağdıç'tır. Alay gele dursun, Telek de koşa koşa oğlan evine gidip damada ayna gösterir ve bahşiş alır. Sonra gelinin geldiği müjdelendir. Alay, eve yakla-

ınca, damat kapıya çıkar, belinden bıçağını çekerek, kapıya saplar. Gelinin damadın yanına getirirler, gelinle damat, beraberçe bir odaya oturur. Damat, sonra çıkar, parayı serpe kapıya gelir, bıçağı kapıdan alarak, kahveye gider. Gelin, odada oturur, köy hal-ı akşama kadar, gelini seyrederek. Akşam üstü, oğlan evinde güveyi yemeği yerilir. Yatsı Namazı camide kılınır. Namaz dönüşü kapı önünde şerbetler içilir. Sonra damadın sırtına vurmağa çalışırlar, Sağdıç, kurtarır.

Damat, gelinin yanına gelince, iki rekât namaz kılar. Namaz süresince gelin, damadın bir adım gerisinde, solunda ayakta durup, bekler.

Böylece düğünle ilgili bütün gelenek ve göreneklerin uygulanması da bitmiş olur.

(1) Medeni Kanun'dan önce Dinî Nikâh'la ilgili bazı özel töreler vardı. 1926'dan sonra bunlar unutulmağa başlanmış ve bugün kalmamıştır. Bu bakımdan incelememizde onlara yer vermedik. Bu çevrede Medeni Nikâh'la çok basittir. Ayrıca, tören yapılmaz örneğin kız özel bir giysi bile dikinmez.

(2) Eskiden, bugün Alyans dediğimiz yüzükleri takma geleneği yoktu. Onun yerine kızı elması yüzükler ya da bu tip şeyler takılırdı, özel bir yüzük aranmazdı. Bugün Alyans takma, yaygın bir duruma gelmiştir.

(3) Bu gelenek daha yenilerde Kına Gecesinde yapılıyor.

(4) Köyün kendine özgü oyunları ve türküleri olduğu bilinmiyor. Bu eğlencede "Atımı bağladım ben bir meşeye" yahut "Telgrafın telleri" ya da "Kadifeden kesesi" gibi başka bölgelemlerin malı olan ün salmış türküler söylenir, genel olarak da çiftetelli oynanmıştır.

(5) Daha yenilerde Nişan töreninin gitgide basitleşip, sadeleştiği görülüyor. Uyulan geleneklerin bir çoğu da Kına Gecesine kayıyor.

(6) Serpme, ince tül bentden yapılmış yeşil renkli, 4 yan sırma ile işlenmiş yine sırma- dan saçakları olan bir örtüdür.

(7) Düğünü bütünüyle yöneten asıl kişi Sağdıçtır. Sağdıç, damadın sevdiği bir yakını ya da arkadaşısıdır. Evli olanlar üstün tutulur. Düğünde de asıl görevli olan kişi budur. Ne

Bize gelen B KİTAPLAR

* Şevket Bulut: "Gönül Defterim". Halk edebiyatı tarzında yazılmış şiirler. P.K. 28, Maraş. 12x16 boyunda, 60 sayfa, 150 kuruş.

* Brian Sutton - Smith: "The Games of New Zealand Children — Yeni Zelanda Çocuk Oyunları". California Üniversitesi Folklor Çalışmaları, 12. eser. 17x26 boyunda, 194 sayfa, 4.00 Dolar.

* Salâh Birsal: "Ases". Şiirler. Yeditepe Yayınları: 100. 14x19 boyunda, 32 sayfa, 200 kuruş.

* Gülten Akın: "Kestim Kara Saçlarımı,, Şiirler. Yeditepe Yayınları: 101. 14x19 boyunda, 48 sayfa, 200 kuruş.

* Ahmet Mustafa Kulâber: "Öğretmen ve Öğrenci Şairler Antolojisi". Adedi yüzü aşan öğretmen ve öğrenci şairin kısa biyografisi ve şiirleri. Türk Töresi Yayınları — Arifiye. 12x17 boyunda, 96 sayfa, 300 kuruş.

* Behçet Necatigil: "Dar Çağ." Şiirler Varlık Büyük Cep Kitapları, 181. 12x17 boyunda 80 sahife, 2 lira.

* Kemal Kaya: "Öğrenci Takvimi 1961." Varlık Yayınları. 12x16 boyunda, 64 sahife, 1 lira.

* "Varlık Yıllığı, 1961." Varlık Yıllığı: 2. Faydalı kitaplar. Samat yazıları, şiirler, hikâyeler, çeviriler, biyografiler. 12x16 boyunda 572 sahife, 8 lira.

* Behçet Necatigil: "Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü." 360 Türk edebiyatımızın hayatı ve eserleri. Varlık Faydalı Kitaplar: 10. 12x16 boyunda, 200 sahife, 5 lira.

var ki, erkekler kız evine ve kadınların toplu buldukları yerlere giremediklerinden kız evindeki yöneticiliği Telek yapar.

(8) Bu kuşak bağlamanın ne anlama geldiğini köydeki yaşlılar hatırlayamıyor. Ancak, öyle sanıyoruz ki, kız babası bununla kızın damada bákire olarak teslim ettiğini açıklamak istemektedir. Bele kuşak bağlamak bekâret işareti olarak dünyanın başka bölgelerinde de kullanılmaktadır. Durum, burada da yukarıki yargımızı doğrulayacak şekildedir.

HALK MÜZİĞİNDE SÖZ

— II —

Yazan: Veysel ARSEVEN

Örnek: 4b

Of Se-pet-çoğ-lu bir a-na-nın
ku-zu-zu hiç git-
mi yor Kol-la-rı-mın e-fem
de sı-zi-öl-vay-vay (çalgı....)

5) Bazan da bir mısraın son bir veya bir kaç kelimesi tekrarlanır. Bir Bakırmadeni türküsünde "Oyda Giderken", "Altın tas ile", ve aynı bölgenin diğer bir türküsünde, "Sarı saman, öğle zamanı" gibi sözler ikişer defa tekrarlanır. Diyarbakır şad akar türküsünde her ikinci mısraın sonunda şu sözler eklenmiştir: "Havar delâl delâli"; bir Tokat türküsünde ise, "Yandım ala gözlüm" sözleri asıl metne eklenmiştir. Örnek: 5.

Örnek: 5

Pı-nar se-nin ne be-lâ-lı
başın var başın var
baş u-cun-da, el-van el-van
ta-şın var a-man ta-şın var
ta-şın var a-man.

kadar bu ekleme ve tekrarlama-

lar tek başına bir mânâ ifade etmezlerse de, bunları metin dışında bıraktığımız takdirde, gerek sözlerde, gerekse melodide bir noksanlık varmış intibahı uyanır. Öyle ki, bu ekleme ve tekrarlamalar, âdeta o türkünün tuzu, biberi gibidir. Halk türkülerinin sözlerini, melodiden ayrı incelemenin, folklor ve ilim bakımından fazla bir değer taşımadığına bir kaç kere dikkati çektim. Hele Türk folkloru üzerinde etüd yapacak yabancılar için, hiç bir mânâ ifade etmez bu neviden çalışmalar. Sebep? Sebepini, örnekleriyle birlikte araştırmaya ve açıklamaya çalışalım. Her sesin altına bir hece düşen melodilerimiz yanında, heceleri bir kaç sesle serpiştirilen, metin dışı eklemeler alan ve

Örnek: 6

1) Ey Sis da-ğı Sis da-ğı
2) Oy Ti-rab-zon Ti-rab-zon
e-ri-te-me e-ri-te-me
i-çi ka-lay i-çi ka-lay-
din ka-ri e-ri-te-me-
li ka-zan, i-çi ka-lay-
din ka-ri Bu yıl da böy-
lü ka-zan Ef-kâr-li gün-
le geç-sin bu yıl da böy-le geç-sin
le-ri-me ef-kâr-li gün-le-ri-me
yü-re-yi-mın yü-re-yi-mın
gel-di çat-tı gel-di çat-tı
ef-kâr-li yü-re-yi-mın ef-kâr-li
Ra-ma-zan gel-di çat-tı Ra-ma-zan

sözlerinden bir kısmı tekrarlanan melodilerimiz de bulunduğunu, hattâ bunların çoğunlukta olduğunu örnekleriyle yukarıda gör-

TEKE MUSTAFA

Yazan: Şakir Sabri YENER

Teke Mustafa, Gaziantep şehrinin (Yazıcık) semtinden bir hikâyecidir. Yazıcık Antep'in kenar mahallelerini içine alan bir semttir. Burada (Yazıcık kahvesi) denen bir eski kahve var. Bundan elli yıl evvel yaşamış olan bu, Antep'in ünlü öykücüsü Teke Mustafa, her sene kış geceleri bu kahvede (Koroğlu) hikâyesi söylerdi. Antep'in her semtinden hikâye meraklıları, kışta, kıyamette bu kahveye akin ederlerdi. Kahve, işne atsın, yere düşmez, tıklım tıklım dolar-dı. Çünkü, o zaman, şehirde saz yok, sinema yok, başka bir eğlence yoktu. Yalnız başka bir semtteki yüksek bir kahvede de Karagöz oynatılırdı. O zaman ben de genç idim, daha çok Teke Mustafa'ya devam ederdim.

Teke Mustafa'nın bir özelliği de, hikâsine başlamadan önce, kendi uydurması bir hikâye anlatmasıydı. Bu adam, çok fakirdi. Yalnız kışın öykücülükten kazandığı ile geçinirdi. Bir defa, fakirliğine dair anlattığı şu fıkrayı kendi dilinden naklediyorum: -- Bir gün, fakirliğin nalkinden kurtulmak için, başımı alıp, diyar diyar gitmek üzere Antep'ten çıktım. Az gittim, uz gittim,

dük. Şimdi, hecelerin dağıldığı fazla sesleri melodiden, yahutta, metin dışı ekleme ve tekrarlamaları ve onlarla birlikte ilgili melodi parçalarını türkülerden çıkarsak, durum ne olur? Türkü kişiliğini kaybeder, bambaşka bir karaktere bürünür, mânâ ek-sik kahr ve melodi aslımı kaybeder. Hele uzun havalar, ipi kopmuş bir inci gerdanlık gibi, darmadağın bir hal alır. Örnek 2 a.

Halk türkülerindeki sözlerin, melodinin dışında ve melodilerin asılları olmadan incelenemeyeceği hususu üzerinde ısrarla duruşum yeterli kadar açıklanabildi zannediyorum. Bu konuda ayrıca şunu da kısaca ilişelim. Çok kere aynı türküye, başka başka bölgelerde, başka başka sözlerle rastlıyoruz. Bu bile iddialarımızın doğruluğuna yeter bir delildir. İşte; Trabzon bölgesinde, biri benim derlediğim, ötekisi de Yurttan Sesler Saatinde sık sık tekrarlanan, melodisi aynı, sözleri ayrı bir türkü. (x) Örnek: 6.

1) Benim derlediğim sözler.

altı ay bir güz gittim, İskenderun'a vardım. Oradan vapura binip İstanbul'a kaçacağım ki: Bizim baba dostu fukaralık, benden evvel İskenderun'a gelmiş, papıra binmek üzere, beni bekliyor. Bunu görünce cinim tepeme çıktı. Hemen yakasından kaptım: "Ocağı batasınca beni burada da mı buldun?" diye denize fırlatacağım bir sırada yalvar-miya başladı:

— Aaaaman, dedi, ben on sekiz göbekten beri sizin kapının kuluuyum, sizinle çok tuz, ekmeğim var. Ne olur, bana kıyma, beni denize atma! Kıyma bana Mustafa Ağa! Tuş, ekmek, saman mı? Ben daha senin soyuna, sopuna da kıyamete kadar hizmet edeceğim. Allahı seversen yakamı bırak!

Böyle bir baba ve ecdat dostunun canına kıymak bana da ağır geldi. Şimdi onunla can, ciğer dostuz ve böyle yaşayıp gideceğiz."

Mektep, medrese görmemiş bu ümmî hikâyecinin muhayyilesi her gece böyle bir espri yaratır ve hikâyesine başlamadan önce kahve cemaatını kahkahalarla güldürürdü. Hey gidi günler heeeyyy!..

2) Yurttan Sesler Saatinde söylenen sözler.

(x) 1947 yılında Beşikdüzü'nde bulunduğum sırada, ilk derlemelerime başladığımda, bir gün, bir öğrencimle birlikte, içerlek köylere doğru bir gezi yapıyorduk. Bir ara, koyunlarını güden iki genç çobana rastladık. Biraz havadan, sudan konuştuktan sonra, türkü bilip, bilmediklerini sordum. Elbet biliriz dediler. Ama, söylemek için de epey nazlandılar. Kim ilk türküyü söylerse ona para vereceğimizi söyledik. Bunun üzerine, "Söyleriz ama, şu tımseyim arkasından" dediler. Biri bir türkü tutturdu. Tipik Karadeniz havalarından biri. Güzel dedik. bir tane daha isteriz. Her türkü için onar kuruş verdik. O zamanlar on kuruş henüz bir değer taşıyordu. Çoban, kendince bize üç tane türkü okumuştur. Ama, aslında, sözleri her seferinde de değişen, bir tek melodi vardı ortada. Sözleri de bir takım manilerin peşi sıra söylenmesinden ibaretti.

KASTAMONU'LU YORGANSIZ HAKKI BABA

Yazan: İhsan HİNÇER

İstanbul'da zaman zaman, Kastamonu havalisi halkı (Millî) giyimi ile dolaşan aydınlık yüzlü bir ihtiyara rastlar, tatlı bir heyecan duyardım. Bu mahallî giyimiyle iftihar eden, onunla hiç bir yabancılık duymadan İstanbul sokaklarında dolaşan ihtiyar, aslâ gözlerimin önünden gitmezdi. Onun bir saz şairi olması ihtimali üzerinde dururdum.

Nihayet, onu, geçen yaz, Şemsi Yastıman'ın jübilesinde tanıdım. O zaman bunun Kastamonulu saz şairi Yorgansız Hakkı Baba olduğunu öğrendim.

Bir gün Şemsi Yastıman, onu ve beni Beşiktaş'ta, Serencebey Yokuşu'ndaki deni-

Aşık Yorgansız Hakkı (Bayraktar) Baba günlük kıyafeti ile.

ze bakan evine davet etmiş, bu eşi hemen hemen kalmıyan saz şairini bana dinletmek imkânını vermişti. Bu değerli saz şairinin divanlarını ve şiirlerini ve okuduğu türkülerini Şemsi Yastıman, teyple tesbit etti. Ben de onların bir kısmını kendi ağzından not ettim.

Yorgansız Hakkı Baba, 1311 yılında Kastamonu'da doğmuştur. Babası Yorgansız nâmiyle anılan kasap Hüseyin Ağa'dır. Anası ise Aşık Zikri'nin kızıdır. Adı Cemile'dir. O da babası Zikri gibi şairdir.

Babası Hüseyin Ağa, İstanbul'a kasaplık hayvan getirirken, bir defasında oğlu Hakkı'yı da getirmiştir. Hakkı Baba, o zaman sekiz yaşında idi. Onu okuması için, İstanbul'da bıraktı. Küçük Hakkı, İstanbul'da Elifbeyi söktü. Bundan sonra, babası, onu tekrar Kastamonu'ya götürdü. Orada, onu Kur'an öğrenmesi için Anşe Hoca'ya gönderdi. Daha sonra, Kastamonu'da Feyziye Mektebine gitti. Orayı bitirdikten sonra, Rüştiye'ye devam etti. İdadide okurken, tahsilini yarıda bıraktı. Mülâzım olarak Vilâyet Mektupçusu meşhur Hattat Mustafa Nami'den ders gördü. 1331 de Birinci Dünya Savaşı'nda askere çağırıldı. Birinci Dünya Savaşı'nda esir düştü. Dönüşte Kuvayı Millîye'ye katıldı. Kendisi, bir destanında bütün bunları tatlı tatlı anlatmaktadır.

Askere gitmeden evvel, saz çalmaya merak sarmıştı. Askerden döndükten sonra 1921 (1339) de, sazı, omuzuna vurdu. Kastamonuyu terketti, anasının yalvarmalarına, yakarmalarına kulak vermiyerek, Ilgaz'a gitti. Orada Dertli'nin çırağı Gerede'li Figani'nin yetiştirmesi Naili Baba'ya rastladı. Bir daha onun yanından ayrılmadı. Onun çırağı oldu. Naili Baba'yı ilk dedfa Karacaören'de görmüştü. Naili Baba ile birlikte, Çama köyüne gitti, orada Aşık Razi Baba ve Mudurnu'lu Aşık Mecburi ile tanıştı. Zamanın ve bölgenin en namlı saz şairlerinin sazını, sözünü dinledi.

Hakkı Baba'nın ustası olan Ilgaz'lı ve 1294 doğumlu olan Naili Baba 1929 (1345) da 51 yaşında ölmüştür.

ARAŞTIRMALARI

Sağdan sıra ile, oturanlar: Yorgansız Hakkı Baba, Aşık Davut Sulari, İhsan Hınçer; Ayaktakiler: Aşık Nişani, Aşık Beyhani, ve Aşık Süleyman Elver, Şemsi Yastıman'ın geçen yaz yapılan jübilesinde.

Naili Baba, bir gün Hakkı Baba'ya sormuş:

- İslâm'ın Şartı kaçtır?..
- Beş,
- İnsanlığın Şartı kaçtır?..
- Bilmem..

O zaman Naili, şu öğüdü vermiş:

— Onun Şartı da beştir: 1) Horoz gibi erken kalk, 2) Domuz gibi doğru git, 3) Çingene gibi sahi (cömert) ol, 4) Arı gibi çalış, 5) Yalan söyleme. Ondan sonra ne b. yersen ye.

Kastamonu ve dolaylarında devamlı sefer halinde bulunan Hakkı Baba, saz şairliği ve meclislerde çalıp, söyleme dışında kendisine meslek olarak tiftikçiliği seçmiştir. Babasının kasap olması, Kastamonu ve havalisinde tiftikçiliğin gelişmiş bulunması hasebiyle bu işin ticaretiyle de meşgul olmuştur. Halen de bu meslekte çalışmaktadır. Zaman

zaman İstanbul'a gelip gitmektedir. İstanbul'da bulunduğu zamanlar Tosyalı Tops Fabrikası sahibi Hacı Osman Boyner'le oğulları Hasan Boyner, İsmail Boyner ve Fazıl Boyner'lerin Fabrikasında tiftik eksperliği yapmaktadır.

Yorgansız Hakkı Baba'nın şiirlerinin bir kısmı 1937 den beri Kastamonu'da yayınlanan Açıksoz Gazetesinde çıkmaktadır. Bu gazetenin adı şimdi Doğrusöz olarak değiştirilmiştir.

Hakkı Baba'nın şiirlerinin tamamı halen Almanya'da Brenner şehrinde tahsilde bulunan Ekrem Gürelli'de bulunmaktadır.

Ilgaz ve havalisinde yetişen bütün saz şairlerinin şiirleri ise, 1959 da ölen Ilgaz'lı Demirci Ahmet'te yazılı bir halde imiş. Şimdi bu defterlerin kime intikal etmiş olduğunu Hakkı Baba da bilmiyor. Kaybolmasından korkuyor.

Bugün, 66 yaşında olan Aşık, bağlama çalmaktadır. Hafızası pek kuvvetli olduğundan, bütün şiirlerini okuyabilmektedir. Şiirlerinin ekserisi hece ile yazılmış olmakla beraber, aruzla yazdıkları da kuvvetlidir.

Şemsi Yastıman'la dostluğu için, "Bizim aramıza yel-de giremez, sel de giremez, kul da giremez, diyor.

Yaşlandığını söyleyen şair. Allah canımı "Kesemin puluyla, üstümün kılıyan (çalışırken)" alsın, kimseye muhtaç olmayayım diyor. Aşık, soyadı çıktığı zaman, Bayraktar soyadını almıştır.

Şimdi tekrar Kastamonu'ya gitmiştir. Aşık hali belli olmaz, bir ay, bir sene demez yine İstanbul'a gelir.

Aynı zamanda güzel levhalar yazan, iyi bir hattat olan Saz Şairi Aşık Hakkı Baba (Bayraktar)'nın şiirlerinden yerimizin izini kadarını aşağıya alıyoruz:

Hakkı Yorgansız Baba ile ustası Naili Baba 1924 (1340) de Çerkeş'te Abbas'ın Ali Efendi'nin evinde 8 gün misafir kalmıştır. Her gün sofralar kurulmuş, iştret ve sohbet yapılmış. Gidecekleri gün sabahleyin Naili Baba ile çırağı Yorgansız Hakkı Baba, şu şekilde bir müsaarede bulunmuşlar:

NAİLİ :

Bana bir kahve yap hem tatlı olsun,
Düşürme içine sinek, Hakkı'ya.
Var ise bu evde hem sütlü olsun
Sağdın ise eğer inek, Hakkı'ya.

HAKKI:

İneyim bakayım damdan aşağı
Boşanmadan bağlan köpek Naili
Verdi mi yemini evin uşağı?
Yedi mi aceba eşek, Naili?

NAİLİ :

Beş nokta, üç harfe yakın gel yakın (1)
Elif dal, be, nişan, göğsüne yakın (2)
Laklakla gününü geçirme sakın
Havatın boyunca leylek Hakkı'ya.

HAKKI:

Geldi mi bakıver saat yediye (3)
Yedide gelirim dedi Ative
Ev sahibi verdi birer hedive
Sana koyun, bana ördek Naili.

NAİLİ :

Hele doldur bir de bade içelim
Dünya gaylesini atıp geçelim
Söyle bir uygunca urba biçelim
Biz calsak, oynasa köçek Hakkı'ya.

HAKKI:

Oynasa hoş olur köçek üstadım
Köçeği oynatmak benim mutadım
Tarik-i aşk içre ben de Ferhadım
Varlık dağlarını delek Naili.

NAİLİ :

İçelim badeyi çekelim demi
Def edip kederi, mihneti gamı
NAİLİ, azıya almakta gemi
Yolcu yolundadır gidek Hakkı'ya.

HAKKI:

HAKKI ezkâr eder dilimiz bizim
Kimseler fehmetmez hâlimiz bizim
Çetindir, çapraşık yolumuz bizim
Hakkın takdirini görek Naili.

G İ D E R

Vakıfı hal olmak istersen ey dil
Hakikat, aşıkâr görünüp gider.
Bülbül feryat eder, bihaberdir gül,
Ermeden maksuda yerünüp gider.

Aldanma dünyaya fena bir eldir,
Ezelden bakaya giden bir yoldur
Doğanlar, ölenler özge delildir
Muvakkat bir zaman barınıp gider.

Ölümü unutma, Haktan da korkma
Ağlatma ağlarsın, gel gönül yıkma
Zengine, zügürde, gedaya bakma,
Hepisi bir beze bürünüp gider.

Vara güvenip de yoğa yerinme
İçin başka, dışın başka görünme
Rızık için çabala, ceahdet erinme,
Yılan da yerlerde sürünüp gider.

Mantıklı, manalı sözün kısası
Uzundur bilinmez işin esası
Musa'ya verilmiş hikmet asası
"HAKKI" da bir saza direnip gider.

G İ B İ S İ N

Akranın bulunmaz huban içinde
Güzellikte yekta gılman gibisin
Yusuflu sanisin devran içinde
Gönüller mülkünde sultan gibisin.
Demadem yadını eylerim teskir
Dudu ahım acep etmez mi tesir
Cemaatin cihanı etmede tenvir
Ziya veren Şemsitâban gibisin.

(1) Aşk. (2) Edeb. (3) Atiye: Evin hizmetçisi kız.

ARAŞTIRMALARI

Dileyip özleyen vamiğin **HAKKI**.
Hicranınla bağı yanıgın **HAKKI**
Sayd için seyyaddır aşığın **HAKKI**
Teşbihde hatâ yok ceylan gibisin.

TERCUMEI HAL DESTANI

İstanbul Beyazıt önce tahsilim.
Henüz yedi, sekiz yaşında idim
Fatihli Mustafa Paşa delilim.
Babamla beraber yanında idim.

Anşe Hoca talim etti Kur'anı
Feyziye, Rüştiye Mekteb-i Sultani
Muhasebe ile Defter-i Hakani
Tahrirat Mübeyyizliğindeydim.

Böylece onsekiz yaşına yettim
Üçyüzoturbirde askere gittim
Fırka Ellidörde iltihak ettim
Paşabahçe, Beykoz Çayırındaydım.

İstanbul, Eskişehir Konya ve Tarsus
Adana'yla, Halep Hama'yla Humus
Şam ile Nasıra Cinin'le Nablus
Tabariye, Afule Bisan'dayım.

Dar'a Safat, hem de Sur ile Sayda
Lübnan, Şifa Ömer, Akka ve Hayfa
Gazze, Remle, dahi Tulkerim, Yafa
Kudüs, Tine, Halülülrahman'daydım /

Cephe geniş vesaitimiz eşek
Doyuramaz verilen karavana, ekmek
Almanlar'a hası, Türk'lere kepek
Hudeyre, Galkiliye, Resulayn'deydim.

Ellidört lağv oldu oldu ellüç
Gazze'den de düşman eyledi huruç
Şevket Siperleri, Mantar tepe, Huç,
Irak ül Mensiye Beytihan'ndaydım.

Tayyare hem balon başı kaldırtmaz
Topla makinalı gözü açtırtmaz
Samyeli hem sıcak nefes aldırtmaz
Hayatımdan bizar elamandaydım.

Tali harptir bu düştük esire
İngiliz götürdü bizi Mısır'a
Bir eyyam sarıldık yatık hasıra
Tellülükbebir esir kampında idim.

Her yana çekildi telli direkler
Ah vah ile sızlar ağlar yürekler
Dört yanda süngülü nöbetçi bekler
Zulfân, işkence hem buhranda idim.

Gâyur elindesin kelâmı meşhur
Her işin cebridir, sen dahi mecbur
Hürriyetin yok ki dilesen özür
Haktan imayetle ihşanda idim.

Hattı Üstüvadır sıcak havası
Nil nehri geçiyor çeltik yuvası
Gözlerimiz oldu tavuk karası
Kasürül besar meyandıdaydım.

Elarış Birülmezar, Süveys, Kantariya
Tanta, Zagazıl, İskenderiye
Bilbis, Kahire, İsmailiye
Akdeniz denilen ummandaydım.

Geldik İstanbul'a.- Hariç milletler..
Kurtulduk deriken tepreşti derler
Mustafa Kemal de asker öğütler
Muvaffak olsun der amanda idim.

Yuvan Dimitri'nin o kol atması,
Miğirdiç Mıldı'nın, kafa tutması
Sergis. Ohannes'in caka satması
Kâr etti canıma figanda idim.

İştirak eyledim millet harbine
Gerede isyanı Yurd zaferine
Muratdağı, Sakarya seferine
O zaman Haymana hattında idim.

Haymana semtine siper kazıldı
Cem oldu ordular hatta dizildi
Yirmi iki günde Yunan bozuldu
Akçehir Emirdağ, Bolvadin'daydım.

Umum Ordulara emir verdiler
Hedef Akdeniz'dir, hayde dediler
Seyreyle neyliyor gürbüz yigitler
Aziziye, Şuhut, Afyon'da idim.

Afyon'da düşmanı bozduk nihayet
Mahşerden bir eser oldu alânet
Deyen başım, gözüm Hakka emanet
Silâhım elimde o meydandaydım.

Perişan bir halde aldılar volta
Bağran bağrana haydi hey varda
Bir daha tutuştuk Dumlupınar'da
Trikopis esirdi ben anda idim.

Salihli, manisa, Cunda, Ayvalık,
Menemen, Bergama, Gömeç, Tamsalık
Gazdağı, Zeytinlik, hem Altınoluk
Edremit'le, Akçay Havran'da idim.

Zaferi kazandık, hem bitti kavga
Açıldı başlara bir belâ daha

MAHIRİ İLE MAHTABAN HİKAYESİ

— V —

Yazan: Mehmet GÖKALP

Erzurumdan ayrılan Mahiri, Oltu kazasına, oradan Otha köyüne vardı. Bu köyde Münevver adında, samur saçlı, elâ gözlü, beyaz benizli, bir kızı Mahitaban'a benzete rek onunla nişanlandı ve evlendi.

Münevver hanımı alıp kendi köyü olan İphan'a götürdü. Bu kadından biri kız, ikisi erkek üç çocuğu oldu. Mahiri evlendikten sonra sazi ve şiir söylemeği bırakır gibi oldu. Altı yıllık gurbet hayatı onu epeyce yıpratmıştı. Bir gün evine köylüleri misafir geldiler ve ondan bir deyiş rica ettiler. Aldı Mahiri:

Bir adam da olsa aşkın dikenini
Sancılıp sineye bata göresiz (1)
Damlasa damağa bir katre nemi
Coşkun dalgalara kata göresiz.

Vasfetsen tükenmez dilimde haller
Bazı kara giydim bazı da allar
Cânân bahçesinde çiftte bülbüller
Ah u figân edip öte göresiz.

Delî gönül düşüp nâra uğrasa
Hançer alıp sinisini doğrasa
Erenler katında bâde igrâsa (2)
Düşüp o gaflete yatar göresiz.

Akıbet eyledik onu da imha
Etem Çetesinin fakibindeydim.

Susurluk, Bandırma öyle dolaştım
Gülcehal'le geldim eve ulaştım
Tebdilhava izin, ve ne de kaçtım,
Söz verdiğim için aht ü peymanda idim.

Can feda, olursa halden anlayan
Söyleyenden arif gerek dinleyen
Tercüme-i halim eyledim destan
Devranı böylece seyranda idim.

Ne saçma savurdum, ne hikmet düzdüm
Ne ıktibas ettim, ne yalan yazdım
Böylece on bir yıl dolaştım, gezdim
Eyledim temaşa hayranda idim.

Unutulur, yoksa çekilir cefa
Değil mi müşterek cefaya sefa
Dillerde vasfolsun AŞIK HAKKI'ya
İstiklâl emelim, bu şağda idim.

Ben bilirim Hakka niyaz edeni
Mahir birdir bilmelisin Hüdanı
Bir çdamda olsa aşkın madeni
Dilde gevherini sata göresiz.

Mahir'inin çocukları büyüdükçe oğulları na güzel nasihatler verdi. Onları dinî bilgi ve islâm ahlâkı ile mücehhez kılmak için hocalara ders verdirtti. Arasına çocukları na öğütler de verdi. Aşıklığını kötülemek isteyenlere çıkıştığı oluyordu:
Ne zannettin gözüm nâru aşıklık dervişan-
lıktır.

Er olur nefesine sabır, kanaat pehlivanlıktır.
Gel aldanma bu dünyaya ne şenliktir ne
benliktir

Kadem kesme muhabbetten âlemde ârifan-
lıktır.

Çırağ-ı şem'i yandır cehdi kıl yollar
karanlıktır.
Bu rahın menzilin fikretmemek çok gafi-
lanlıktır.

Çırağ-ı şem'i yandır can evinde her zaman
yansın
Dile nasihatın eyle işiten arifan kansın
Tekebbir etme gel âlem ki bir katre men-
densin

Bazan kendi kendini avutmak, fani dün-
yanın nimetlerinden deruni âleme göçmek
istedi :

Âkil isen gel ey dil dilber-i rânaya aldanma
Vefa umma, meyil verme, şuh-u zibaya al-
danma

Umut kes cümle âlemde gedaya aldanma
Giyin Mecnun-u suret sûret-i Leylâya al-
danma.

İçersen cam-ı Hudâ'dan iç mey-ü sahbaya
aldanma .
Verir alr, alr vermez fenâ dünyaya aldanma

Bu künt-ü kenzin esrarı hemçen kân-ı kerem-
dendir

Agâh ol ahab-ı âdem geçer devr-i Âdem-
dendir

Bozulmaz takdir-i Huda ne var levh-i ka-
lemdendir

ARAŞTIRMALARI

Bu mihnetler, bu kesretler tecelli talim-
dendir.

Ne denlu eylesen izzet görünmez zerre ve
fası

Usandırır seni bir gün tükenmez cevr ü ce-
fası

Eğer sultan, eğer geda, ne buldun derde
şifası

Mahirsın, Mahiri kâfi sana irfan musaffası.

MAHIRİNİN ÖLÜMÜ

Aşıklığını heyecanlı bir hayat içinde geçiren Mahiri 64 yaşına varmıştı. Kırk sekiz senelik aşıklık hayatı, onu yormuş, yıpratmış, işten güçten el çekerek gibi olmuştu. İbadetini yapıyor. Allah'a, rahat bir ölüm ve ahret vermesi için dua ediyordu.

Bir gün şair, Çoruh nehrinin kenarına inmiş, hem köpürerek akan sulara bakıyor, hem de yeni yetişen meyvalardan yiyordu. Hava sıcaktı ve bağlar ıssızdı.

Mahiri bir aralık genç bir erkek sesi duydu. Yanık bir ses.. İnsan içinden ürperten, damarlarına taze bir hayat, kalbine yeni bir kuvvet, ruhuna sessiz bir rahatlık veren bu güzel besteyi, bu koşmayı 48 sene evvel, henüz onaltı yaşında ilk âşık olduğu çağda kendisi söylemişti. Ama, genç delikanlı koşmanın bazı yerlerini hatalı söylüyordu. Mahiri iyice kulak verince bunu farketti. Delikanlı:

Kim ne bilir bu düşünün sözünü
Ateş almış yandı bakın özünü
(Gurbetteki) Mirzahan'ın kızını
Doğanıp İrani ara dediler.

Diyordu. Bu dörtlüğün üçüncü mısraındaki (Gurbetteki) kelimesi, aslında (Şirvan-daki) şeklindeydi ve böyle söylenmesi icabederken, delikanlı bu kelimeyi unutmuş veya hatırlamada tutamamış olacak ki yanlış söylüyordu.

Mahiri, delikanlıya seslendi:

— Hey, yiğid, buraya baksana!..

Bir erik ağacının üzerinde meyva yemek te olan genç köylü cevap verdi:

— Buyur Mahiri Baba..

— Oğlum, o koşmayı yanlış okudun. Bari elin hayratını hatalı etme. (yani "başkası"

nın hayır için ortaya koyduğunu bozma demek istedi). Delikanlı cevap verdi:
— Peki, Mahiri Baba, daha alâsını sen bilirsin, bir türkü söyle de öğreneyim ve doğru söyleyeyim.

Mahirinin sesi kalmıştı. Nefesi tükenmiş denebilirdi. Mahiri bir koşma söyledi. Sonu şöyle bitiyordu:

Nice yıllar gidip gezdim yollarda .
Gâhi ovalarda gâhi çöllerde
Kimsesiz Mahiri gurbet ellerde
Genç yaşında canan odlara yaktı .
Delikanlı Mahiri'ye teşekkür etti ve koşmasını başkalarından duyup, yanlış öğrendiğini söyleyerek özür diledi.

Mahiri, o yıl karısı ile birlikte Oltu'nun Otha köyüne kayın pederinin yanına gitti . Orada mezar taşına yazılacak son şiirini söyledi:

Eya Mahir bilirsin ki bu dünya fânidir fani
Teveccüh et, fikir eyle senin anan, atan hani
Hani netti fani dünya ki neyledi Süleyman
Ecel kasabı başında dolandır çalmağa seni.

Bu mısralara ölüm kokusu sinmişti diyebiliriz. (Ecel kasabı) ile Azrail'i işaret eden şair onun bıçağını 1944 yılında yedi ve Allahın rahmetine kavuştu.

İşte, koşmaları bugün bile Çoruhluların gönlünde yerleşmiş olan âşık Mahiri ile vefalı sevgilisi Şirvanlı Mahtaban hanımın hikâyesi burada bitiyor. Allah, ruhlarını şad etsin.

SON

(1) Göresiz: Göresiniz. (2) İğramak : içmek.

DERGİMİZİN SAYISI 1, YILLIK
ABONESİ 10, ALTI AYLIK. ABO-
NESİ 5 LİRADIR.

MEMLEKETİMİZİN TEK FOLK-
LOR, ETNOGRAFYA VE HALK
EDEBİYATI YAYIN ORGANI O-
LAN DERGİMİZE ABONE OLU-
NUZ, ABONE BULUNUZ.

GERÇEK MİZAH

Yazan: İsmet Zeki EYÜBOĞLU

Halk türkülerinin ve fıkralarının çoğu, belkide topu birden belli bir amaç veya gerçek bir olayı belirtmek için söylenmiştir. Çünkü halkın ruhu gerçeğin içinde yaşamış, onunla yoğrulmuş olaylarla beslenmiştir.

Duyduğunu olduğu gibi duyurmak düşündüğünü su katmadan; yalana dolana bütünmeden anlatmak halk anlayışının en gerçek yönüdür. Halkın hayatındaki özü, düşünülen değil her gün yaşanan konular, insan varlığı ile yoğrulan, insandan bir parça olan olaylar kurar, geliştirir.

Soyut kavramlar yığını, halk ruhunun dışında kalan, yapmacıklarla dolu bir dünyadır.

Halk düşündüğünü yaşar, yaşadığını düşünür, bunun dışında halk için bir gerçek yoktur. Bizim gibi çeşitli uluslarla, değişik uygarlık (medeniyet) larla karışmış, kaynaşmış bir ülkenin çocukları düşüncelerinde de çok değişik durumlar bulunduracak, değişik konulu görüşlerle dolup taşacaktır. İşte, gerek, Roma, Orta Asya, Çin, İran, Hint, eski Anadolu uygarlıklarından kalma izleri benimsememiz, içimize sindirmemiz bundan ileri geliyor. Bugün Anadolu'nun ayrı ayrı yörelerinde bir çok değişik geleneklerin bulunması, halkın çeşitli türelere bağlı kalması bu yüzden.

Kilimlerimizde, şanak - çömleklerimizde, fıkralarımızda, türkülerimizde, şiir, hikâye ve masallarımızda Orta Asya kadar, eski çağın Anadolu, Roması, Giriti, Greki, Çini, Hint'i, İran'ı, Turan'ı da vardır. Bizde onların olduğu gibi onlarda da bizim bol bol izlerimiz, değişmiş geleneklerimiz, türelerimiz arandığından çoktur.

Bize Roma - Hint - İran "Mars". "Behram" "Ares" gibi adlardan bozma "Mart"ı verirken, bu Mitolojik Tanrıyı günlük yaşayışımızın içine sokarken, bizden neler almadılar sanırız.

Doğu'da ve Batı'da Mart bir Tanrı iken, yalnız düşünceler dünyasında yaşarken bizde hayata karışıyor, soyutken somut oluyor, elle tutulur, gözle görülür duruma sokuluyor, sözün kısası gerçeğin kendisi oluyor.

Mart'ın gerçeği Doğu ve Batı'nın soyut düşüncesidir. Doğu Mitolojisini, edebiyatını, halkiyatını, tasavvufunu avucunun içi gibi bilen değerli bilginimiz Abdülbaki Gölpınarlı "Mart" ın düşünceler içindeki masalını yazarken, işi şakaya dökerek, gerçeğin de içine girmiş, küçük bir kalem vuruşu ile halkın anladığı, mitolojiden, ayvayı dalından koparırçasına çekip aldığı Mart'ı önümüze sermiş oldu.

Bu gibi gerçekleşmiş nice nice masallar, efsaneler bugün el değmemiş, kimsesiz, bir cami kıyısına atılmış çocuklar gibi aramızda duruyor, gerçek, işi bilen koruyucusunu, bakıcısını dört gözle bekliyor. Roma Hukukunda, platon felsefesinde, Hint Mitolojisinde İran efsanelerinde Firdevsinin Şehnâmesinde, Attâr'ın "Mantık-al-tayr" ında, Hafızda, eski Mısır ve Anadolu Masallarında, İncil'de, Kur'an'da, Dante, Goethe gibi Batılı şâirlerde bizden neler yok neler?

Bizde onlardan, onlarda bizden yoğrulmuş, yenilip, içilmiş ne güzel düşünce tathilari, ayrıntıları, yoğurtları vardır.

Bunları düzenli bir bütünlük içinde ortaya koymak, kendimizi başkalarında, başkalarını kendimizde tanımak insanlığa açılmak demektir.

Bir Karadeniz türküsünde bütün insanlık dile gelirken, bir İran nakşında, bir Girit Çömleğinde eski ulusların topu birden konuşur, güler.

**İpek peştemalının
Yanına bak yanına
Buban etmek battardı
İkimuzun ganına.**

Bu dört satırlık türküde iki gönül inlerken, yersiz bir sebep yüzünden çıkmış, iki ulusun kanını dökmüş savaşların benzerlerini de buluruz.

**Sevdulek ede ede
Aliştî canlarımız
İkimuzî bir vurun
Karışın kanlarımız.**

Bu ince, içli düşünceyi en kabadeyi divan şâirinde bile güç buluruz.

Gerçek sanat, gerçek mizah kaynağını, konusunu halkta buldu. Cicili, bicilli masa

BAŞA GIYILEN ÇEŞİTLİ BAŞLIKLAR

- I -

Yazan: Seyfettin ŞİMŞEK

Başta giyilen şeylere "Başlık", denilmektedir. Kavuk, bere, fes, şapka ve emsali gibi. Kadınların saçlarını örtmek üzere kullanılanları tülbent veya ipekli kumaşlara da "baş örtüsü", ismi verilmektedir.

İnsanlar başlarını yazın güneşten ve kışın soğuktan muhafaza için tarih boyunca muhtelif isimler altında çeşitli şekillerde başlıklar giymişlerdir. Baş giyimleri, başı sıcak ve soğuktan korumak ihtiyacı ile doğmuş ise de süs arzusu ile de başlıklar kullanılmaktadır. Başlıklar aynı zamanda bir milletin veya bir sınıfın alameti olarak da kullanılmakta olduğundan şekilleri gelenek halinde almış, bir çok millette bunlara dini ve milli bir mahiyet verilerek mukaddes sayılmıştır. Bu sebepledir ki baş giyimleri milletlerde büyük bir inkılap olmadıkça asırlar boyunca kendi şekillerini muhafaza etmişlerdir.

Sümerlerin, Asurluların, Mısırlıların, İ - başında yapılan uydurma sanat ve mizah ancak yaşamının tadını bilmiyenleri ilgilendirir.

Bizim mizahımız, şakamız, eğlencemiz, Bektaşî ve Nasreddin Hoca fıkralarındadır. Çünkü, onlarda bütün halk dile gelir, bir ulus Nasreddin Hoca ve Bektaşî kılığına girerek söyleyeceğini söyler. Biz çeşitli korkular yüzünden bunları yazamıyoruz. "Beytullah'a tükürmenin ne demek olduğunu sana gösterirdim ama. elimde iş var" diyenin nüktesini, "Sus bizim türbede de babası yatıyor", diyen Şeyhin şakasını dinlemeğe er gerek.

Kendini beğenmiş zibidilerin dilinde "Halka inmek" sözü önünü görememenin, gerçeği bilememenin açıklığıdır. Hangi "İnmek" beğim, "Halka çıkmak" gerek. onun sanat yüceliğini, düşünce inceliğini, mizah ve hiciv keskinliğini bulmak inmek değil, çıkmak, yükselmektir. Belki köylü şehire inince, şaşırır, fakat şehirli köye gidince ya umacı görmüşler gibi kendisinden kaçarlar, yahut da görülmemiş bir şey gibi ona bakıp bakıp gülerler, dudak bukerler. İşte halka inenlerin hali..

ranlıların kendilerine mahsus şekillerdeki baş giyimleri asırlarca devam ettiği ve bu milletlerin birer sembolü sayıldığı onların eski kabartma resimlerinden anlaşılmaktadır.

Türklerin Orta Asya'da giydikleri başlık - lar ekseriyetle post'tan yapılmışlardır. Keçe külâh üstüne bez sarmak suretiyle yapılmış olanları da vardır. Osmanlı Türklerinde baş giyimleri muhtelif devirlerde bir çok şekiller almıştır. Bunlara baş örten mânâsına (Serpuş) denilmiştir. Serpuş Farsça'dan alınmış bir kelimedir. Fakat bu kelime, erkeklere ait başlıklar için kullanılmıştır. Kadınların baş giyimlerine (baş örtüsü) veya sadece (başlık) denilmiştir.

Türkler başlıklara kavuk, Börk, Kalpak, Külâh, Üsküf, Fes v.s. gibi isimler vermişlerdir. Bu başlıkların bazıları üzerine sarı - lan bezlere de (destar) veya (sarı) ismi verilmiştir. Sarık sarmak vaktiyle bir sanat haline gelmişti ve bu iş yapanlara (destar - bent) denirdi. Tanzimattan sonra sarıklı kavuklar veya fesler yalnız din adamları tarafından giyilmeye başlanmıştır. Bu gün sarıklı fesler yalnız camilerde imamlar tarafından giyilmektedir.

Yeniçeri ocakları kaldırılıp yerine yeni teşkil edilen Asakiri Muhammediyenin halktan ayırt edilebilmesi için başına serpuş yerine şal sarılmıştı.

Batı memleketlerinde başta giyilen eşyalara şapka denilmektedir. Şapka şekil itibarıyla mevsimlere, insanların mevkilerine göre değişmektedir. Fakat esas şekli son zamanlarda değişmiştir. Aşağıda şapkanın hikâyesi kaydedilmiştir. Türkler Cumhuriyet devrinde 1925 yılında şapka giymeye başlamışlardır.

Eskiden Türk hanımları ev içinde de başları açık gezmezlerdi. Sokağa çıkarken de başlarına ve başlıklarının üzerine ayrıca bir örtü örterlerdi. Bu örtülere yağmak, peçe, baş örtüsü gibi isimler verilmiştir. Bu örtülerin altına gerek süs, gerek başı kollamak gayesi ile (yemeni, hotos, takke, fes üsküfe) v.s. isimleri verilen muhtelif şekillerde başlık giyerlerdi. Bugün dahi Anadolu'nun muh

telif yerlerinde kadınlarımızın çeşitli başlıklar giydikleri görülmektedir.

Baş giyimlerinin eski zamanlardan bu güne kadar geçirdiği muhtelif şekilleri ve hikâyelerini aşağıda kaydedeceğim :

1.) KAVUK: Kof demek olan (Kav)dan alınma bir kelime olup asıl mânâsı içi boş kaptır. Eskiden başa giyilen ve türlü çeşidi bulunan erkek başlıklarının adı olmuştur. Kavuklar umumî olarak içlerine, pamuk doldurulmuş kumaşlardan yapılır, oldukça büyük ve çok defa genişliği boyundan fazla olurdu. Bunların üzerlerine iki üç parmaklık sarık sarılırdı. Muhtelif zamanlarda pa-dışaklardan ve vezirlerden başlayarak ayrı ayrı meslekler için türlü şekillerde kavuklar icat edilmişti. (Örf, mücevveze, Selimi, Kâtibi, Paşai veya Paşalı, Yusufi ve Kâla-fat) gibi isimlerle ayrılan kavuklar vardı.

Osmanlı Padişahlarından bir deli olan Birinci Mustafa etrafındakilere heybetli görünmek için başına taşınamıyacak kadar büyük bir kavuk giyerdi.

Eski ev ve konaklarda kavuk koymağa mahsus ve bazı defa bir sanat eseri denecek kadar güzelleri yapılmış olan oymalı tahta saflar vardı ki sokakta ve vazifesi başında kavuk giyenler evlerine dönünce muhterem sayılan o iri ve mükellef başlığı bu güzel raflara yerleştirirdi. (1)

Kallavi denilen kavuk, eskiden vezirlerin giydikleri koni biçiminde, bazı defa telli ve sırmalı işaretleri bulunan uzun bir kavuktu.

Kavuk hakkında söylenen şu fıkrayı da burada kaydetmek hoş olacaktır.

Eski devirde, adamın biri, kendine kavuk yaptırmak için kumaş almış, kavukçuya gitmiş. Pazarlığı da yapmışlar.

Dükkândan çıkınca, müşterinin kalbine bir kurt düşmüş:

— Yahul.. Bu kavukçu hemen (hay hay) dedi. Sakın beni aldatmasın!

Geri dönüp, demiş ki :

— Acaba bu kumaştan iki kavuk çıkar mı?

— Tabii. Ne demekmiş?. Elbet..

— Vay, demek şüphem doğru imiş.. Peki arkadaş üç kavuk ta çıkar mı? Yine hay hay! diyor, bak, ne kadar aldanacak-

mışım! Dört kavuk? Ay buna da hay hay! dedi..

Hülâsa, otuz iki kavukta karar kılmışlar. Müşteri :

— Ne akıllı, ne tedbirli imişim! diye, evine gitmiş.

Teslim günü bir de ne görsün? Her biri fincan büyüklüğünde kavuklar sıralanmış.

— Bu ne hal, be adam!.. demesi üzerine kavukçu cevap vermiş:

— Sen "başına göre olsun!.. demedin ki! Kavuk hakkında söylenmiş Türk ata sözlerinden bir kaç tanesi aşağıdadır:

— Anlat benim gecelik kavuğuma.

— Baş sallamaktan kavuk eskidi.

— Hatır için kavuk sallama.

— Örfe hüküm olunur ama, kavukla değil.

2.) BÖRK: Yeniçerilerin büyük bir kısmı tarafından giyilen Börk, tepesi sivri olmayan uzun bir külâhtır ki, beyaz çuhadan veya keçeden yapılırdı. Yeniçerilerin ilk teşkil edildiği zaman, duasını almak üzere meşhur Bayramiye adlı tarikatı kuran Ankaralı erenlerden Hacı Bektaş Velî'nin (Hacı Bayram Veli) (ölmü 1429)

nin yanına götürülen bir nefesin başına Hacı Bektaş elini koyarak dua ettiği için cübesinin sarkan kolunu hatırlatsın diye yeniçeri Börklerinin arka tarafına dikkört

biçiminde bir parça keçe ilâve ettirmişti ki, bunun üzerine sarı tenekeden bir de kaşık takılır ve ona ocağın mühim ve âdeta kutsal bir âlâmeti olan bir kaşık sokulurdu. Yeniçeri subaylarına mahsus olan sırmalı Börklere de (üşküf) denirdi. Üs-

küfleri muharebe zamanlarında eski padişahlar ve şehzadeler de giyerdi.

Börk hakkında söylenmiş Türk ata sözlerinden birkaç tanesi :

— Baş kesilir Börk içinde, kol kesilir yem içinde.

— Baş sağ olcak, Börk eksik olmaz.

— Börküm eski, sözüm geçmez.

— Kürk ile Börk ile adam olunmaz.

— Kürkünün kürkü olmaz.. Börkünün Börkü.

3.) ÜSKÜF: Bu kelime Rumcadan bozma bir kelimedir. Üsküf, eski başlıklar-

dan biridir. Boru biçiminde ve altmış yetmiş santimetre kadar uzunluğundadır. Başa-

1 — Türk Dil Kurumu, yurdumuzun her köşesindeki dil meraklılarının yardımıyla üç türlü söz derliyecek ve bunları ayrı ayrı ki-taplar halinde yayımlıyacaktır.

2 — Derlenecek üç türlü söz şunlardır :

a) Sözlü halk edebiyatı (türkü, mani, destan, masal gibi manzum ve mensur halk deyişleri). b) Atasözleri ve deyimler (Her bölgenin özel atasözleri ve deyimleri). c)

Halk sanatları terimleri (Eski sanatlarımız da kullanılan Türkçe terimler ve aygıt adları) *

3 — Derleme yardımında bulunmak isteyenler, bunlardan biri, ikisi yahut her üçü üzerinde çalışabilirler. Kuruma bir mektup yazarak üzerinde çalışmak istedikleri konuları bildirenlere bu konularla ilgili kılavuz ve derleme fişleri gönderilecektir.

4 — Derleme işini üzerine alacak dil severlerin bunu maddî bir karşılık düşünerek değil, bir yurt hizmeti olarak kabul edebileceklerine inanıyoruz. Bununla birlikte kendilerine Dil Kurumu yayınlarından mümkün olanlar armağan edilecek ve Türk Dili

giyilince yarısı arkaya sarkan Yeniçeri Börklerinin kenarı sırmalı olanlara üs-küf denilmektedir. Osmanlı Hükümdarı Murat I. (Murad Hüdevandigar: 1325 - 1389) zamanında ihdas olunan Üsküf'ü, padişahlar ve ümeradan sayılanlar giyerlerdi. Üsküf'ün daha süslü ve sırmalı hale getirilmesi Fatih Sultan Mehmet devrindedir. Kapıkulu piyadesiyle bunların subaylarına tahsis edilmişti. Kırmızı kadifeisini ve iki tarafına birer de zülfif takarak Silâhtarlar giyerlerdi.

4.) KALPAK: Deriden, kürkten, çuhadan veya buna benzer kumaşlardan yapılmış bir başlıktır. Eskiden süvariler kalpak giyerlerdi. Tatar, Çerkez, İranlı ve Bulgarların kendilerine mahsus kalpakları vardı. Vaktiyle Türkler de kalpak giyerlerdi. Büyük kurtarıcımız Atatürk de kalpak giymişti.

Kalpakistan uzun tüylü olanlarına Papak denilmektedir.

Kalpak hakkında söylenmiş Türk Ata Sözlerinden iki tanesi aşağıdadır:

— Başım evde tutan, kalabalıkta kalpa-gını kaybeder.

— Kalpakla pazarlık olmaz.

İngiltere'de Buckingham Sarayındaki Kraliçenin Hassa Alayı mensupları Ayı postundan yapılmış kalpak giymektedirler. Bu kalpaklar hakkında matbuata intikal etmiş olan şu yazıyı burada kaydedeceğim.

Bundan bir müddet önce — Times — gazetesinde yayınlanan bir okuyucu mektubunda; Hassa Alayı mensuplarının kalfalarına geçirdikleri tüylü kalpakların — hayli komik — gördükleri ifade edilmiştir. Diğer taraftan bizzat Edinburgh Düğü'nün de mezkûr kalpakların aleyhinde olduğu bilinmekte idi. Kraliçenin kocası Hassa Alayının fahri albayıdır. Ancak kendisi bir türlü bu tüylü kalpağa alışamamıştır. (Onu kafama geçirdiğimde, uzun tüyler ensemi gıcıkıyor ve bu halde kendimi bir çoban köpeğine benzetiyorum.) diyordu. Gele-

neki Basın, milli bir hisle ayaklanarak — Hassa Alayının ayı postundan kalpaklarına — dokunulmasını yazmağa başla-

mıştı. (Gelecek sayıda bilecekt)

— Başım evde tutan, kalabalıkta kalpa-gını kaybeder.

— Kalpakla pazarlık olmaz.

İngiltere'de Buckingham Sarayındaki Kraliçenin Hassa Alayı mensupları Ayı postundan yapılmış kalpak giymektedirler. Bu kalpaklar hakkında matbuata intikal etmiş olan şu yazıyı burada kaydedeceğim.

Bundan bir müddet önce — Times — gazetesinde yayınlanan bir okuyucu mektubunda; Hassa Alayı mensuplarının kalfalarına geçirdikleri tüylü kalpakların — hayli komik — gördükleri ifade edilmiştir. Diğer taraftan bizzat Edinburgh Düğü'nün de mezkûr kalpakların aleyhinde olduğu bilinmekte idi. Kraliçenin kocası Hassa Alayının fahri albayıdır. Ancak kendisi bir türlü bu tüylü kalpağa alışamamıştır. (Onu kafama geçirdiğimde, uzun tüyler ensemi gıcıkıyor ve bu halde kendimi bir çoban köpeğine benzetiyorum.) diyordu. Gele-

neki Basın, milli bir hisle ayaklanarak — Hassa Alayının ayı postundan kalpaklarına — dokunulmasını yazmağa başla-

mıştı. (Gelecek sayıda bilecekt)

— Başım evde tutan, kalabalıkta kalpa-gını kaybeder.

— Kalpakla pazarlık olmaz.

İngiltere'de Buckingham Sarayındaki Kraliçenin Hassa Alayı mensupları Ayı postundan yapılmış kalpak giymektedirler. Bu kalpaklar hakkında matbuata intikal etmiş olan şu yazıyı burada kaydedeceğim.

Bundan bir müddet önce — Times — gazetesinde yayınlanan bir okuyucu mektubunda; Hassa Alayı mensuplarının kalfalarına geçirdikleri tüylü kalpakların — hayli komik — gördükleri ifade edilmiştir. Diğer taraftan bizzat Edinburgh Düğü'nün de mezkûr kalpakların aleyhinde olduğu bilinmekte idi. Kraliçenin kocası Hassa Alayının fahri albayıdır. Ancak kendisi bir türlü bu tüylü kalpağa alışamamıştır. (Onu kafama geçirdiğimde, uzun tüyler ensemi gıcıkıyor ve bu halde kendimi bir çoban köpeğine benzetiyorum.) diyordu. Gele-

dergisi düzenli olarak parasız gönderilecek tir. Bundan başka yardımcıların adları, derlemelerle meydana gelecek eserlere geçire-lecektir.

5 — 1961 yılının birinci veya ikinci ayında işe başlanması düşünülmektedir. Doğrudan doğruya Kurumuza mektup yazarak hangi konularda derleme yapmak istedikleriyle adreslerini bildirmelerinin çevrenizdeki öğretmen arkadaşlarımızla dil meraklılarına duyurulmasını rica eder, saygılarımı sunarım. Türk Dil Kurumu

Derleme — Tarama Kolu Başkanı
Ömer Asım Aksoy

* Bunlardan: a) Sözlü halk edebiyatını derleme çalışmalarına daha önce başlanmıştı; devam edilecektir. b) Atasözlerini ve deyimleri derleme işi de şimdiye kadar "folklor sözleri - yer adları, ile birlikte yürütü-lüyordu. Bundan sonra atasözleri ve deyimler sadece bu iş için hazırlanmış özet fişlere geçirilecektir. c) Halk sanatları terimleri yeni ele alınmaktadır.

— Başım evde tutan, kalabalıkta kalpa-gını kaybeder.

— Kalpakla pazarlık olmaz.

İngiltere'de Buckingham Sarayındaki Kraliçenin Hassa Alayı mensupları Ayı postundan yapılmış kalpak giymektedirler. Bu kalpaklar hakkında matbuata intikal etmiş olan şu yazıyı burada kaydedeceğim.

Bundan bir müddet önce — Times — gazetesinde yayınlanan bir okuyucu mektubunda; Hassa Alayı mensuplarının kalfalarına geçirdikleri tüylü kalpakların — hayli komik — gördükleri ifade edilmiştir. Diğer taraftan bizzat Edinburgh Düğü'nün de mezkûr kalpakların aleyhinde olduğu bilinmekte idi. Kraliçenin kocası Hassa Alayının fahri albayıdır. Ancak kendisi bir türlü bu tüylü kalpağa alışamamıştır. (Onu kafama geçirdiğimde, uzun tüyler ensemi gıcıkıyor ve bu halde kendimi bir çoban köpeğine benzetiyorum.) diyordu. Gele-

neki Basın, milli bir hisle ayaklanarak — Hassa Alayının ayı postundan kalpaklarına — dokunulmasını yazmağa başla-

mıştı. (Gelecek sayıda bilecekt)

— Başım evde tutan, kalabalıkta kalpa-gını kaybeder.

— Kalpakla pazarlık olmaz.

İngiltere'de Buckingham Sarayındaki Kraliçenin Hassa Alayı mensupları Ayı postundan yapılmış kalpak giymektedirler. Bu kalpaklar hakkında matbuata intikal etmiş olan şu yazıyı burada kaydedeceğim.

Bundan bir müddet önce — Times — gazetesinde yayınlanan bir okuyucu mektubunda; Hassa Alayı mensuplarının kalfalarına geçirdikleri tüylü kalpakların — hayli komik — gördükleri ifade edilmiştir. Diğer taraftan bizzat Edinburgh Düğü'nün de mezkûr kalpakların aleyhinde olduğu bilinmekte idi. Kraliçenin kocası Hassa Alayının fahri albayıdır. Ancak kendisi bir türlü bu tüylü kalpağa alışamamıştır. (Onu kafama geçirdiğimde, uzun tüyler ensemi gıcıkıyor ve bu halde kendimi bir çoban köpeğine benzetiyorum.) diyordu. Gele-

neki Basın, milli bir hisle ayaklanarak — Hassa Alayının ayı postundan kalpaklarına — dokunulmasını yazmağa başla-

mıştı. (Gelecek sayıda bilecekt)

— Başım evde tutan, kalabalıkta kalpa-gını kaybeder.

— Kalpakla pazarlık olmaz.

İngiltere'de Buckingham Sarayındaki Kraliçenin Hassa Alayı mensupları Ayı postundan yapılmış kalpak giymektedirler. Bu kalpaklar hakkında matbuata intikal etmiş olan şu yazıyı burada kaydedeceğim.

Bundan bir müddet önce — Times — gazetesinde yayınlanan bir okuyucu mektubunda; Hassa Alayı mensuplarının kalfalarına geçirdikleri tüylü kalpakların — hayli komik — gördükleri ifade edilmiştir. Diğer taraftan bizzat Edinburgh Düğü'nün de mezkûr kalpakların aleyhinde olduğu bilinmekte idi. Kraliçenin kocası Hassa Alayının fahri albayıdır. Ancak kendisi bir türlü bu tüylü kalpağa alışamamıştır. (Onu kafama geçirdiğimde, uzun tüyler ensemi gıcıkıyor ve bu halde kendimi bir çoban köpeğine benzetiyorum.) diyordu. Gele-

neki Basın, milli bir hisle ayaklanarak — Hassa Alayının ayı postundan kalpaklarına — dokunulmasını yazmağa başla-

mıştı. (Gelecek sayıda bilecekt)

SOĞUK ALGINLIĞI

BAŞLANGICINDA **OPON** ALMAK FAYDALIDIR!

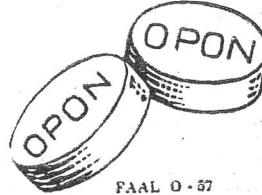
OPON baş, diş, adale, sinir, lumbago ağrılarını teskin eder. Bayanların muayyen zamanlardaki sancı ve rahatsızlıklarında faydalıdır.

BÜTÜN
AĞRILARA
KARŞI

OPON

günde 6 tablete kadar alınabilir

FAAL O-57

Yıllık aboneliği: 10,
altı aylık aboneliği: 5
liradır.
Yurd dışı senelik abone:
Dolar: 3, Sterlin: 1

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir
Adres değiştirmelerde
ücret alınmaz.
Vakit Basımevi

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden: Mes'ul Müdür: İ. HINÇER
ADRES: Yeşildirek, Sultanmektebi Sokak No. 17 İstanbul

"TÜRK FOLKLOR (= HALBİLGİSİ) DERNEĞİ" NİN YAYIM ORGANIDIR.

T.C. ZİRAAT BANKASI

Kuruluş tarihi : 1863
Sermayesi :
750.000.000 TL.

Yurdun her tarafında
Sayın Müşterilerinin
emrindedir.

T. C. Ziraat Bankası
Şube ve Ajansları aynı
zamanda

BAŞAK Sigorta

nın da acenteleridir.
Tasarruf hesapları için
en dolgun ve zengin
—para ikramiyeleri.—
Vadelilerde her 50, vade
sizlerde her 100 lira için
ayrı bir kur'a numarası
verilir ve bu numaralar
keşidelerden 5 gün evvel
— öğrenilebilir. —

9 MART
ÇEKİLİŞİNDE
400.000
Lira

TÜRK TİCARET BANKASI

SÜT VEREN ANNELER
KANSIZLIK ZAFİYET
KLOROZ. İSTAHSIZLIK
SIRACA VE NEKAHAT
İÇİN

Panason

Her yaşın, her mevsimin yegâ-
ne sağlık çayı

Panason

Yalnız
artistlerin
değil
sizin
cildiniz de

BU SABUNLA

güzelleşir
Kadife gibi yumuşar,
Taze, temiz ve
Cazibeli olur

Beta
fazlı

KOMİLİ

TUVALET SABUNU

Daha iyi. Daha ucuz...

Sabun bitinceye kadar kokusu devam eder.

Necmi Komili Tel. 220736 İSTANBUL

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

MART 1961

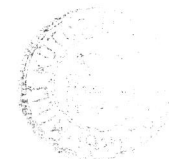
İÇİNDEKİLER .....

Ergenekon	Faah AKÇIN
Bekenden Masal Karakter Örneklendirmesi	Hayati Küçük ALI
Romanya'da Yaşlı Halk Örneklendirmesi	Ord. Prof. Dr. A. Sübeyi ÜNVER
Tine Kopur ve Yelence Üzerine	Prof. Mehmet B. GAZİMHAL
Kastamonu'da Yağmur Dışı	Mehmet SANDAN
Hıç Geyiken Çeşitli Başlıklar (II)	Seyfettin ŞİMŞEK
83'te İstanbul Türküleri	Behçet KÖRÜLÜ
Halk Müziğinde Örneklendirmeler	Yersei ARSEVEN
Aşk Mevzusu (I)	Raci DAMACI
Kedemut Mânileri (I)	Münir ELMAS
Aşk Olayları	Bora HINCER
Konaklarda Kültür Örneklendirmesi	Muzaffer UYGUNER

SİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 140

KURUŞ: 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ